

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ КПК УКРАЇНИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

*Фекийшигазі К.С.
Студент магістратури
за напрямом підготовки «Правознавство»
Академії адвокатури України*

Анотація: Розглянуто проблеми застосування окремих запобіжних заходів у кримінальному провадженні, зокрема, особистого зобов'язання та особистої поруки. Проаналізовано відповідальність за порушення обов'язків, визначених відповідними запобіжними заходами. Виокремлено практичні проблеми притягнення до відповідальності за такі порушення.

Актуальність теми зумовлена прийняттям у листопаді 2012 р. чинного Кримінального процесуального кодексу України. У ньому було запроваджено інститут застосування заходів забезпечення кримінального провадження та зокрема, запобіжних заходів. Для України цей термін є новим і офіційне його визначення в КПК досі відсутнє. Більшість наукових розробок в даній сфері ґрунтувалися на раніше діючому в нашій країні законодавстві, а тому сьогодні варто зосередити окрему увагу на дослідженні нових для вітчизняного законодавства запобіжних заходів та відповідальності за їх порушення.

Постановка проблеми. В КПК України 2012 року було змінено порядок застосування запобіжних заходів та запроваджено деякі нові, раніше не відомі українському законодавству запобіжні заходи. Впродовж останніх двох років теоретики та практики вітчизняної юриспруденції спостерігали за реалізацією норм нового КПК України, визначаючи при цьому багато позитивних моментів. Однак варто звернути увагу також й на негативні, недосконалі аспекти в

практиці застосування даних норм, які суттєво впливають на якість кримінального провадження в Україні.

Метою дослідження є з'ясування проблем, що виникають при реалізації положень КПК України щодо застосування таких запобіжних заходів, як особисте зобов'язання та особиста порука до підозрюваного, обвинуваченого в кримінальному провадженні та відповідальності осіб, які порушили вимоги застосованих до них запобіжних заходів.

Запобіжні заходи – це частина заходів забезпечення кримінального провадження, що спрямована на забезпечення належної поведінки підозрюваного, обвинуваченого через певне обмеження їхніх особистих прав [2, с.264].

Одночасно запобіжні заходи виступають і заходами безпеки, що обмежують інших учасників кримінального судочинства від реального чи можливого незаконного впливу на них з боку підозрюваних і обвинувачених, які намагаються уникнути кримінальної відповідальності і покарання [3, с.11].

Відповідно до нормативних положень КПК України, запобіжними заходами в кримінальному провадженні є: 1) особисте зобов'язання; 2) особиста порука; 3) застава; 4) домашній арешт; 5) тримання під вартою. Тимчасовим запобіжним заходом є затримання особи [1, ст.176].

Особисте зобов'язання та особиста порука є найм'якшими запобіжними заходами, які схожі як за правовими наслідками їх застосування, так і за характером відповідальності за їх порушення.

Особисте зобов'язання є найбільш м'яким запобіжним заходом, який полягає в обмеженні права підозрюваного, обвинуваченого на свободу пересування, вибір місця проживання (перебування), забезпеченні виконання покладених на нього процесуальних та інших, визначених законом і зазначених в особистому зобов'язанні, обов'язків [4, с.575].

Особиста порука полягає у наданні особами, яких слідчий суддя, суд вважає такими, що заслуговують на довіру, письмового зобов'язання про те, що вони поручаються за виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків відповідно до статті 194 КПК України і зобов'язуються за необхідності доставити його до органу досудового розслідування чи в суд на першу про те вимогу.

Особиста порука заснована на довірі до поручителя з боку слідчого судді, суду, яка, в свою чергу, ґрунтується на особливих моральних якостях поручителя, його авторитеті, зокрема, для підозрюваного, обвинуваченого, що робить можливим для поручителя забезпечити виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків та у разі потреби – здійснити доставку його до органу розслідування чи в суд на першу вимогу з боку особи, яка здійснює кримінальне провадження. Кількість поручителів законом не обмежена, її визначає слідчий суддя, суд, керуючись критерієм достатності для забезпечення належної процесуальної поведінки підозрюваного, обвинуваченого. Ним може бути й одна особа, яка, як наголошується в законі, заслуговує у слідчого судді, суду на особливу довіру [4, с.576].

При застосуванні вищевказаних запобіжних заходів, на підозрюваного, обвинуваченого може бути покладено такі обов'язки, один або декілька: 1) прибувати до визначеної службової особи із встановленою періодичністю; 2) не відлучатися без дозволу слідчого, прокурора або суду із населеного пункту, в якому він зареєстрований, проживає чи перебуває; 3) повідомляти слідчого, прокурора чи суд про зміну свого місця проживання та/або місця роботи; 4) утримуватися від спілкування з будь-якою особою, визначеною слідчим суддею, судом, або спілкуватися з нею із дотриманням умов, визначених слідчим суддею, судом; 5) не відвідувати місця, визначені слідчим суддею або судом; 6) пройти курс лікування від наркотичної або алкогольної залежності; 7) докласти зусиль до пошуку роботи або до навчання; 8) здати на зберігання до відповідних органів державної влади свій паспорт (паспорти) для виїзду за кордон, інші документи, що дають право на виїзд з України і в'їзд в Україну; 9) носити електронний засіб контролю [1, ст.194].

За невиконання зазначених обов'язків при застосуванні такого запобіжного заходу, як особисте зобов'язання на підозрюваного, обвинуваченого може бути накладено грошове стягнення в розмірі від 0,25 розміру мінімальної заробітної плати до 2 розмірів мінімальної заробітної плати, а також до нього може бути застосовано більш жорсткий запобіжний захід.

Зважаючи на те, що розмір однієї мінімальної заробітної плати станом на березень 2015 р. становить 1218 грн., то відповідальність за порушення запобіжного заходу у вигляді грошового стягнення в сумі від 304,5 грн. до 2436 грн. не є дуже суворим покаранням і навряд чи підозрюваний, обвинувачений серйозно поставиться до такої загрози за наявності в нього бажання порушити цей запобіжний захід.

Щодо відповідальності поручителя, то у разі невиконання ним взятих на себе зобов'язань на нього накладається грошове стягнення. Розмір такого стягнення залежить від тяжкості кримінального правопорушення та суворості відповідного покарання, а саме: 1) у провадженні щодо кримінального правопорушення, за вчинення якого передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше трьох років, або інше, більш м'яке покарання, - від двох до п'яти розмірів мінімальної заробітної плати; 2) у провадженні щодо злочину, за вчинення якого передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років, - від п'яти до десяти розмірів мінімальної заробітної плати; 3) у провадженні щодо злочину, за вчинення якого передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років, - від десяти до двадцяти розмірів мінімальної заробітної плати; 4) у провадженні щодо злочину, за вчинення якого передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк понад десять років, - від двадцяти до п'ятдесяти розмірів мінімальної заробітної плати.

Отже, як вбачається з наведених положень кримінального процесуального закону, основним видом відповідальності за порушення чи невиконання запобіжних заходів у кримінальному провадженні є можливість накладення на порушника грошового стягнення.

Накладення грошового стягнення регулюється главою 12 КПК України, де в статті 147 КПК України, передбачена можливість оскарження та скасування ухвали про накладення грошового стягнення.

Слідчий суддя, суд скасовує ухвалу про накладення на особу грошового стягнення за результатами його розгляду в судовому засіданні, якщо буде встановлено, що стягнення накладено безпідставно. Нова ж ухвала вже не підлягає оскарженню.

Зважаючи на можливість в наш час без особливих зусиль отримати будь-яку необхідну довідку чи інший документ, який зможе підтвердити доводи особи, щодо неправомірності накладення на нього грошового стягнення, чи навіть щодо відсутності порушень обов'язків, визначених запобіжним заходом, ймовірність оскарження та скасування ухвали про накладення грошового стягнення є дуже високою.

Варто звернути увагу на незрозумілу позицію законодавця щодо відсутності у слідчого права самостійно обирати для підозрюваного запобіжний захід у вигляді особистого зобов'язання. Цей захід є найменш суворим заходом процесуального примусу, а слідчі вимушені витратити багато часу, курсуючи між прокуратурою та судом, чекаючи на прийняття відповідних рішень. Це, у свою чергу, призводить до перенавантаження слідчих, що суттєво впливає на якість досудового розслідування [6, с.162].

Приймаючи рішення про обрання особистої поруки як запобіжного заходу, варто враховувати ту обставину, що в КПК України чітко не визначено критеріїв для визначення особи поручителя, а доведення того, чи заслуговує даний поручитель на довіру суду, залишається правом як самого підозрюваного, обвинуваченого, так і самого поручителя. В такому випадку не виключається можливість введення суду в оману за попередньою домовленістю поручителя та підозрюваного, обвинуваченого.

Висновки зроблені у результаті дослідження. Аналіз кримінальних процесуальних норм, якими встановлено порядок обрання запобіжного заходу, та практика їх застосування вказує на те, що в чинному КПК України не досконало прописані положення щодо практичної реалізації застосування таких запобіжних заходів як особисте зобов'язання та особиста порука, оскільки нормативно прописаною перешкодою на шляху порушення цих запобіжних заходів є тільки наявність для порушника ризику грошових втрат. Лише накладення грошового стягнення не є достатньо суворою і достатньою мірою відповідальності за порушення запобіжних заходів у кримінальному провадженні, оскільки воно може бути оскаржене і, в результаті, скасоване. Окрім того, в деяких випадках підозрюваний, обвинувачений чи його поручитель може вважати за краще відбутися сплатою грошового стягнення, якщо порушення обов'язків, визначених відповідним запобіжним заходом, створить для нього можливість уникнути відповідальності за основне, кримінальне правопорушення.

*Науковий керівник:
доктор юридичних наук,*

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012р. // Відомості Верховної Ради України. - 2013. - №13. - Ст. 88.
2. Адвокатський іспит: Підготовчий курс. Навчальний посібник / О.В. Баулін, В.І. Лебідь, П.С. Матвеев, М.А. Пожидаєва . – К.: Алерта, 2013. – 736 с.
3. Брусницын Л.В. Обеспечение безопасности лиц, содействующих уголовному правосудию. – М., 2002. – 168 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. - К.: Юстиніан, 2012. – 1224 с.
5. Пономаренко А.В. Особливості застосування запобіжних заходів за новим КПК України // Наука і правоохорона. - №2 (20). - 2013. - С. 160-165.